

रामप्रसाद अर्यालको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर
द्वितीय वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

घनश्याम न्यौपाने

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६८

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

नेपाली एम. ए. (शैक्षिक वर्ष २०६४-६६) दोस्रो वर्षका विद्यार्थी घनश्याम न्यौपानेले रामप्रसाद अर्यालको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यसँग सन्तुष्ट छु र यसको मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०६८ । ०३ ।

.....
सहप्रा. डा. सुधा त्रिपाठी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर
काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र घनश्याम न्यौपानेले स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको रामप्रसाद अर्यालको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ।

शोधमूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

प्रा. राजेन्द्र सुवेदी
(विभागीय प्रमुख)

_____

सहप्रा.डा. सुधा त्रिपाठी
(शोधनिर्देशक)

_____

घनश्याम ढकाल
(बाह्य परीक्षक)

_____

मिति: २०६८/०३/

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत रामप्रसाद अर्यालको जीवनी व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र नेपाली विषय, स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौँ पत्रको आंशिक शैक्षिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तयार गरिएको हो ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सुभाब र निर्देशन दिई ममा उत्साह भर्नु हुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरूआमा, सहप्राध्यापक सुधा त्रिपाठीज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । मेरो शोध प्रस्ताव स्वीकृत गरी शोधकार्य गर्न अनुमति प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवदी र नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मलाई विविध सामग्री र जानकारी उपलब्ध गराई प्रस्तुत शोधकार्यमा प्रत्यक्ष सहयोग पुर्याउने आदरणीय शोधनायक रामप्रसाद अर्यालप्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

मलाई अध्ययनको यस अवस्थामा ल्याइपुर्याउने मेरी ममतामयी माता अम्बिकादेवी न्यौपाने र पूज्य पिता विश्वनाथ न्यौपानेप्रति हार्दिक सम्मान प्रकट गर्दछु । त्यसै गरी मेरो अध्ययनमा निरन्तर चासो राख्ने आदरणीय दाजुभाउजू, सन्तोष-सुषमा, संजय-गंगा तथा मेरी प्यारी श्रीमती आरतीको सहयोग म कहिल्यै बिर्सने छैन ।

शोधशीर्षक चयनदेखि लेखनसम्म आवश्यक सल्लाह सुभाब दिने मेरा मित्रहरू भीम, अन्नत, यज्ञ, दीपक, मनिष, सौरभ, सौगात, समीक्षा लगायत सम्पूर्णको सहयोग मेरा लागि स्तुत्य रहेको छ ।

त्यस्तै शोधकार्यका समयमा विविध सामग्री उपलब्ध गराउने त्रिवि. केन्द्रीय पुस्तकालयप्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । सङ्कलित सामग्रीहरू भर्को नमानी शुद्धताका साथ कम्प्युटर टाइप गरी सहयोग गर्नु हुने सचिनलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि.नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति: २०६८/०३ /

शैक्षिक शत्रु : २०६४/६६

.....
घनश्याम न्यौपाने

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

अप्र.	अप्रकाशित
आई.ए.	इन्टरमिडिएट अफ आर्टस
आई. कम.	इन्टरमिडिएट अफ कमर्स
एफ. एम.	फ्रिक्वेन्सी मोडुलेसन
एस.एल.सी.	स्कुल लिभिड सर्टिफिकेट
चौ.सं.	चौथो संस्करण
ते.सं.	तेस्रो संस्करण
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
नं.	नम्बर
न.सं	नवौं संस्करण
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पाँ.सं.	पाँचौं संस्करण
बि.ए.	ब्याचलर अफ आर्टस
वि.सं.	विक्रम सम्बत्
सम्पा.	सम्पादक

विषयसूची

क्र.सं.	पृष्ठसङ्ख्या
प्रथम परिच्छेद: शोधपरिचय	१-४
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधपत्रको प्रयोजन	१
१.३ विषयपरिचय	१
१.४ समस्याकथन	२
१.५ शोधकार्यका उद्देश्यहरू	२
१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७ शोधकार्यको औचित्य	३
१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन	३
१.९ शोधविधि	४
१.९.१ सामग्री सङ्कलन विधि	४
१.९.२ अध्ययन तथा विश्लेषण विधि	४
१.१० शोधपत्रको रूपरेखा	४
दोस्रो परिच्छेद :रामप्रसाद अर्यालको जीवनीको अध्ययन	५-११
२.१ जन्म र जन्मस्थान	५
२.२ बाल्यकाल	५
२.३ शिक्षादीक्षा	५
२.४ उपनयन	६
२.५ दुःखका क्षणहरू	६
२.६ दाम्पत्य जीवन र पारिवारिक स्थिति	७

२.६.१ विवाह र सन्तान	७
२.६.२ आर्थिक अवस्था	७
२.७ बसोबास र आजीविका	८
२.८ भ्रमण	९
२.९ रुचि तथा स्वभाव	९
२.१० लेखन	९
२.१०.१ लेखनका लागि प्रेरणा	९
२.११ जीवनदृष्टि	१०
२.१२ साहित्यिक रचना	१०
तेस्रो परिच्छेद : रामप्रसाद अर्यालको व्यक्तित्व	१२-१६
३.१ पृष्ठभूमि	१२
३.२ निजी व्यक्तित्व	१२
३.३ साहित्यकार व्यक्तित्व	१३
३.३.१ कवि व्यक्तित्व	१३
३.३.२ उपन्यासकार व्यक्तित्व	१४
३.३.३ गीतकार व्यक्तित्व	१५
३.४ साहित्येतर व्यक्तित्व	१५
३.४.१ सामाजिक व्यक्तित्व	१५
३.४.२ जागिरे व्यक्तित्व	१६
३.४.३ राजनैतिक व्यक्तित्व	१६
चौथो परिच्छेद: रामप्रसाद अर्यालको कृतित्वको अध्ययन	१७-६२
४.१ अर्यालका औपन्यासिक कृतिहरूको अध्ययन	१७

४.१.२ 'चाकरी' उपन्यासको विश्लेषण	१८
४.१.२.१ परिचय	१८
४.१.२.२ कथावस्तु	१८
४.१.२.३ चरित्रचित्रण	२०
४.१.२.४ परिवेश	२२
४.१.२.५ दृष्टिविन्दु	२३
४.१.२.६ उद्देश्य	२३
४.१.२.७ संरचना	२४
४.१.२.८ भाषाशैली	२४
४.१.२.९ निष्कर्ष	२५
४.१.३ 'अभिशाप' उपन्यासको विश्लेषण	२५
४.१.३.१ परिचय	२५
४.३.१.२ कथावस्तु	२६
४.१.३.३ चरित्रचित्रण	२९
४.१.३.४ परिवेश	३२
४.१.३.५ दृष्टिविन्दु	३३
४.१.३.६ उद्देश्य	३३
४.१.३.७ संरचना	३४
४.१.३.८ भाषाशैली	३४
४.१.३.९ निष्कर्ष	३५
४.१.४ 'असन्तुलन' उपन्यासको विश्लेषण	३५
४.१.४.१ परिचय	३५

४.१.४.२ कथावस्तु	३६
४.१.४.३ चरित्रचित्रण	४०
४.१.४.४ परिवेश	४२
४.१.४.५ दृष्टिविन्दु	४३
४.१.४.६ उद्देश्य	४३
४.१.४.७ संरचना	४४
४.१.४.८ भाषाशैली	४४
४.१.४.९ निष्कर्ष	४५
४.२ अर्यालको कवितात्मक कृतिको अध्ययन	४५
४.२.१ 'शीर्षक एक कृति अनेक' कवितासङ्ग्रहको विश्लेषण	४६
४.२.१.१ परिचय	४६
४.२.१.२ विषय/भाव	४७
४.२.१.३ भाषाशैली	५९
४.२.१.४ निष्कर्ष	६१
पाँचौं परिच्छेद: उपसंहार	६३-६९
५.१ मूल्याङ्कन	६३
५.२ सारांश	६६
५.३ भावी अध्ययनका लागि सम्भावित शीर्षक	६९
परिशिष्ट क रामप्रसाद अर्यालको तस्विर	
परिशिष्ट ख शोधनायकसँग लिएको अन्तर्वार्ताको प्रश्नावली	